

Pròleg

L'Academia Aragonesa de la Lengua es va posar en marxa a la Comunitat Autònoma d'Aragó l'1 d'octubre de 2021, després d'haver estat creada per mandat de la *Ley 3/2013, de 9 de mayo, de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón* (popularment coneguda com a *Llei de Llengües*). L'aprovació dels estatuts de l'Acadèmia en 2018 i el nomenament dels 15 primers acadèmics en 2021 (a proposta del Govern d'Aragó, les Corts d'Aragó i la Universitat de Saragossa), van ser els decrets que el Govern d'Aragó d'aleshores va aprovar per donar-li forma definitiva.

L'Academia Aragonesa de la Lengua té l'obligació de ser una institució participativa i oberta a la societat aragonesa, perquè això és el que justifica la seua existència. Però, quin sentit té crear-la en una comunitat com l'aragonesa? Tots sabem que, a més del castellà (o espanyol) que és la llengua de tots els aragonesos, n'hi ha dues més que també són pròpies d'Aragó i que igualment tots les hem de sentir com a nostres. Em refereixo a l'aragonès i al català, que es testimonien documentalment a casa nostra des de l'edat mitjana i que, amb prou esforços, han sobreviscut fins al dia d'avui. Però, és difícil estimar allò que no es coneix i aquestes dues llengües i, per tant, els seus parlants, no han gaudit de suficient consideració política i social; només les associacions han estat capaces de defensar-les amb intensitat i constància, tot i tenir un nombre reduït de parlants i mancar del recolzament, la protecció i el respecte que les altres llengües hispàniques, diferents del castellà, tenen en llurs respectives comunitats autònomes. És justament en aquest punt on troba ple sentit la creació de l'Academia Aragonesa de la Lengua, perquè, com estipulen els seus estatuts, aquesta institució té les funcions de vetllar per les llengües minoritàries pròpies d'Aragó i defensar els drets lingüístics dels seus parlants. Per tant, la tasca de l'Academia, com a referent de transferència de coneixement, és fer-les visibles a la societat i estar present en tot allò que tinga a veure amb aquestes dues llengües i el seu territori, però sempre amb exigència científica i amb esperit d'integració, convivència i concòrdia. I, a més, sense dependre de cap altra institució, perquè l'Academia és una corporació de dret públic amb personalitat jurídica pròpia, que exerceix les seues funcions amb autonomia orgànica, funcional i pressupostària, per tal de garantir-ne l'objectivitat i la independència.

La història de l'aragonès i el català a l'Aragó és també la història de tots els aragonesos. Totes dues llengües han de sentir-se igualment com a signes d'identitat de la nostra regió i han de ser identificades com un dels seus béns patrimonials i culturals més preats, i això en compliment de l'article 7 del nostre Estatut d'Autonomia, quan en el punt primer afirma que «Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón constituyen una de las manifestaciones más destacadas del patrimonio histórico y cultural aragonés y un valor social de respeto, convivencia y entendimiento», encara que l'Estatut no especifica quines són aquestes llengües, un silenci intencionat al qual s'hauria de posar remei en

algun moment. A més, aquest article assenyala en el punt tercer que «Nadie podrá ser discriminado por razón de la lengua», una afirmació rotunda i inqüestionable que també ens hauria de fer pensar.

Cal enfortir aquestes dues llengües nostres, que històricament han estat tan desateses. Hem d'assumir tots, acadèmics, autoritats i representants polítics, que ens hem d'implicar en la superació d'un estat d'afebliment de l'aragonès i del català a l'Aragó. Perquè, cal dir-ho, han estat moltes les oportunitats perdudes per reconèixer i dignificar aquestes dues llengües a casa nostra. El recolzament del Govern d'Aragó i de les altres institucions aragoneses és preemptori; cal sumar esforços i cal tenir una col·laboració fluïda, respectant, com no podria ser d'una altra manera, els àmbits propis de cadascun.

Hem d'evitar del tot que el fet lingüístic particular d'Aragó siga usat en debats oportunistes i estèrils, els quals moltes vegades només busquen l'enfrontament i la rendibilitat política. Som un poble divers, i aquesta convivència de llengües dins la nostra regió cal veure-la com una oportunitat, mai com un problema. No tot el món ho entén així, per la qual cosa és prioritari per a nosaltres dur a terme una bona missió pedagògica, d'informació, per tal de superar certes idees que no s'adiuen a la realitat. L'Academia naix amb *potestas*, la legitimitat que li dona la llei, i ha de guanyar-se l'*auctoritas*, que només li pot atorgar la societat. Aquest serà el salconduit que permetrà que tinga una llarga vida i que, amb independència i autonomia, pugui contribuir a prestar la protecció que el català i l'aragonès, com a llengües maternes de tants aragonesos, necessiten avui.

En els mots precedents he fet referència al govern regional, a les institucions, a les associacions, però no vull oblidar-me dels veritables protagonistes d'aquesta història: els parlants. Abans he al·ludit al conjunt de la societat aragonesa, com un dels pilars que pot sostenir l'Academia, però no hem d'oblidar que, dins el conjunt, hi ha totes aquelles persones que dia rere dia parlen aragonès i català a la nostra comunitat. Les dues llengües han resistit els sotracos de la història i, si ho han fet, ha estat gràcies a la voluntat d'un poble que ha desitjat mantenir-les vives. Són els parlants qui realment han conservat aquestes dues llengües, són ells qui les han dignificades amb l'ús constant en un àmbit familiar i local, i fins i tot les han utilitzades per a contar històries i acudits, per a crear poemes i refranys, per a abastar una rica literatura popular oral, que ha estat la base de la recuperació literària en aragonès i en català experimentada durant el darrer quart del segle XX.

La tasca de l'Academia Aragonesa de la Lengua també és codificadora i assessora, i per aquest motiu ha creat en el seu si cinc seccions que són les que, en certa manera, marquen les línies de treball que vol desenvolupar. Són les seccions de Gramàtica, Lexicografia, Sociolingüística, Onomàstica i Ensenyança. Només té quatre anys de vida i, com l'infant que comença a donar les seues primeres passes, a poc a poc, anirà marcant objectius que es materialitzaran en iniciatives concretes, les quals, sense cap dubte, seran les que li donaran més visibilitat.

Durant els quatre anys d'existència, l'Academia ha dut a terme algunes activitats, ha estat present en els mitjans de comunicació i ha creat un portal web públic, on es pot trobar informació sobre la institució, els acadèmics i les notícies que es generen al seu voltant. Però, ara vol donar un pas més amb la publicació d'una revista científica: la *Revista de l'Academia Aragonesa de la Lengua (RAAL)*, que naix amb l'aspiració de promoure la recerca sobre l'aragonès i el català com a llengües pròpies d'Aragó, i de divulgar aspectes lingüístics i literaris que són d'interès per als estudiosos i per a la societat aragonesa en general. Amb aquest primer número de *RAAL* s'inaugura una drecera que permetrà potenciar l'interès i la reflexió a l'entorn de tots aquells aspectes que atenyen a aquestes dues llengües. En aquest sentit, *RAAL* vol convertir-se en un fòrum de debat on s'aborden científicament qüestions de tanta importància per al futur de l'aragonès i el català a la Comunitat Autònoma d'Aragó, per a la seua dignificació, promoció, revitalització i normalització social.

Fidels a aquests principis, els col·laboradors de *RAAL* seran especialistes de qualsevol procedència i formació científica que puguin aportar els estudis i les reflexions crítiques sobre qualsevol aspecte filològic, lingüístic o literari relacionat amb l'aragonès i el català a l'Aragó. Com correspon al procediment actual de les revistes científiques de prestigi o indexades, el lliurament d'originals restarà obert a tothom, però seran avaluats tenint en compte les normes de publicació aprovades pel Consell de Redacció i els informes que uns avaluadors externs emetran després de la lectura acurada dels textos presentats. Tanmateix, hem de dir que no s'ha fet així en aquesta primera ocasió, sinó que es va decidir convidar determinats investigadors a col·laborar en aquest primer volum, persones amb una trajectòria que, d'una manera o altra, ha estat lligada a l'estudi de la realitat lingüística d'Aragó. Els vull regraciar de tot cor l'acceptació de la invitació i que, després de certs entrebancs en alguns casos, hagen pogut contribuir a posar en marxa aquesta iniciativa.

Arrenca el volum amb un treball de José Enrique Gargallo Gil (Universitat de Barcelona), on ofereix una mostra de refranys meteorològics de l'Alt Aragó i d'Astúries per tal d'analitzar aspectes paral·lels i diferenciadors entre tots dos territoris. Del segon article n'és autora María Dolores Gimeno Puyol (Universitat Rovira i Virgili), en el qual fa un repàs de l'associacionisme lingüístic desenvolupat a la Franja d'Aragó des de les acaballes dels anys setanta del segle xx. El tercer treball duu la firma d'Iraide Ibarretxe Antuñano (Universitat de Saragossa), el qual esdevé una aportació cabdal a l'entorn de la tipologia de l'aragonès i el català a l'Aragó. La quarta contribució és de Josep Martines Peres (Universitat d'Alacant), que, amb l'anàlisi del mot *morceguello*, ~*illo*, s'insereix dins una recerca més general sobre la història del lèxic català i, específicament, sobre els efectes del contacte amb altres llengües. El cinquè article va signat per Brian Mott (Academia Aragonesa de la Lengua), on estudia alguns aspectes de la sintaxi del *chistabino*, l'aragonès que es parla a la vall de Gistau (Osca). És Artur Quintana i Font (Academia Aragonesa de la Lengua) qui posa a la nostra disposició el sisè treball, una reedició revisada d'una recerca sobre la llengua de Jesús Moncada a les seues obres, com a model, no certament l'únic, d'una escriptura aragonesa d'expressió catalana. La setena contribució duu la firma de Javier Terrado Pablo (Universitat de Lleida), on ens proporciona un estudi lingüístic d'un inventari ribagorçà de la

zona de Roda d'Isàvena de finals de l'edat mitjana, com a mostra de l'existència d'alguns aspectes que s'han mantingut en la llengua catalana actual d'aquelles contrades. Guillermo Tomás Faci (Archivo de la Corona de Aragón) presenta el vuitè article, dedicat a identificar i analitzar sociolingüísticament els noms que van rebre durant els segles XIV i XV les diferents estances i construccions del palau de l'Aljafería (Saragossa), atès el ric patrimoni que acredita la diversitat de llengües que s'hi parlaren i escriviren en el passat. Es tanca el volum amb la contribució de Jesús Vázquez Obrador (Universitat de Saragossa), on exposa d'una manera bàsica i succinta l'evolució dels fonemes vocàlics etimològics en aragonès. En definitiva, nou articles d'un contingut i d'un abast prou diferenciats i d'una qualitat indiscutible.

Confiem que *RAAL* esdevinga per a l'Academia Aragonesa de la Lengua una fita en la seua història, per tal que arribe a ésser una entitat acceptada i reconeguda pels nostres conciutadans i conciutadanes, i alhora per tots els poders i les institucions públiques.

JAVIER GIRALT LATORRE

President de l'Academia Aragonesa de la Lengua

 <https://orcid.org/0000-0002-5518-1123>